

FILMSKI REŽISER I SCENARIST, pripadnik zlatne generacije 'praške škole', jedan od osnivača i umjetnički direktor Motovun Film Festivala, govori o politici i kulturi u kontekstu nedavnih događaja i vlade na odlasku, a komentira i napetu situaciju u SAD-u, gdje živi i radi

Razgovarala ZRINKA VRABEC MOJZEŠ Fotografije NACIONAL

➤ KSENİJA MARINKOVIĆ, NEBOJŠA GLOGOVAC I DEJAN AĆIMOVIĆ U FILMU 'USTAV REPUBLIKE HRVATSKE'

Rajko Grlić, filmski režiser i scenarist, pripadnik zlatne generacije "praške škole", jedan od osnivača i umjetnički direktor Motovun Film Festivala, sada u "časnoj motovunskoj mirovini", provodi i ovo svoje zaslužno ljeto u Istri, u kamenoj kući koja je ugostila mnoga poznata filmska i glumačka lica. Trenutačno njome odjekuje smijeh unuke koja "puno bolje govori Hrvatski od premijera Oreškovića". Kao i svake godine, na praznike je stigao iz SAD-a, gdje još od 1991., kada je dobio Fulbrighta na University of California u Los Angelesu, predaje na prestižnim sveučilištima i umjetničkim školama od Los Angelesa do New Yorka. Godinama živi na relaciji Amerika - Hrvatska, preciznije, Ohio - Zagreb - Istra. Paralelno sa svojim stalnim angažmanom na sveučilištu u Saveznoj državi Ohio, snima filmove u Hrvatskoj i Europi. Dobitnik je niza međunarodnih nagrada, uključujući i Grand Prix New Yorka za najbolju svjetsku multimediju 1998. Proslavio ga je film "Samo jednom se ljubi" snimljen 1981., koji

je prikazan u Cannesu iako je u Jugoslaviji bio zabranjen. Odnosno, vrtio se dva mjeseca samo u kinu Zagreb, gdje ga je tada pogledalo preko sto tisuća ljudi. Od igranog prvijenca "Kud puklo da puklo" iz 1974. preko klasika "Bravo maestro", "Samo jednom se ljubi", "U raljama života", "Za sreću je potrebno troje", "Đavolji raj", "Čaruga", "Josephine", "Karaula" do posljednjeg "Neka ostane među nama", Rajko Grlić nastoji stvarati "pametne filmove za široku publiku", kako su ga učili filmski majstori na akademiji u Pragu. Upravo završava film "Ustav Republike Hrvatske", čiji scenarij potpisuje sa svojim omiljenim autorom Antom Tomićem i koji bi premijerno trebao biti prikazan u Zagrebu, Ljubljani i Beogradu u listopadu ove godine. Riječ je o suvremenoj zagrebačkoj priči, snimljenoj u koprodukciji Interfilma i Hrvatske radiotelevizije, a glavne uloge igraju Nebojša Glogovac, Ksenija Marinković i Dejan Aćimović. S Igorom Mirkovićem, dugogodišnjim direktorom Motovun Film Festivala, Grlić potpisuje i "Novo novo vrijeme" iz 2000. godine, prvi dokumentarni

film u redovitoj filmskoj distribuciji, koji je u toj prijelomnoj godini u našoj novijoj povijesti pogledao rekordan broj gledatelja. Rajko Grlić se za Nacional prisjetio početaka motovunskog festivala i objasnio formulu njegova uspjeha, dotaknuo se politike i kulture u kontekstu nedavnih događaja i vlade na odlasku, a osvrnuo se i na situaciju u SAD-u, gdje živi i radi.

NACIONAL: Motovun Film Festival nastao je u prilično tmurnim vremenima, kada se insistiralo na "državotvornoj" kinematografiji i istom takvom festivalu - onom u Puli, kojem je još od druga Tita predsjednik Republike tradicionalni pokrovitelj. Mogu li se povući paralele s današnjim vremenom ministra Hasanbegovića, koji također podržava domoljubnu kulturu?

Ima paralela, no ipak ih je teško uspoređivati. Kada smo radili Imaginarnu akademiju u Grožnjanu, iz koje je kasnije nastao Motovun, doista su bila siva i klaustrofobična vremena. Hrvatski koncept kulture bio je "zatvori sve prozore i ne puštaj nikoga unutra, smrdi ali je toplo, naša mjericila za naše stvari, naša lisnica u našem džepu" i slično. U tom sivilu i Akademija i Motovun bili su zamišljeni kao neka mjesta veselja. Činilo mi se da se veseljem najbolje razbija ta hinjena ukrućenost kojom su prekrili zemlju. Cilj nam je bio dokazati se igrom, gledanjem malih velikih filmova i druženjem tijekom tih utopijskih pet dana, čime se može učiniti više nego bilo kojom deklaracijom, bilo kakvim našim ponavljanjem da je sistem "montypythonovski" i krajnje nemaštovit. Taj lijek pokazao se dobrim jer smo uspjeli "pokvariti" ogromnu količinu mladeži. Željeli smo im pokazati i da su ljudi koji prave te filmove, isti oni ljudi s kojima mogu sjediti na ulicama i pločnicima Motovuna. Pokušali smo tu igru filma približiti našoj publici i mislim da smo mnoge uspjeli zaraziti.

NACIONAL: Nisu li današnja vremena u određenom smislu mračnija od devedesetih?

Slažem se da su mračnija, ali postoje ipak velike razlike. U ono doba bilo je strašno malo takozvanih "izdajnika". Hrvatska kultura i hrvatska

NACIONAL

**MEDIJSKI
POKROVITELJ**

A high-contrast, black and white close-up portrait of Rajko Grlić. The image focuses on his eyes, nose, and the texture of his skin and beard. The lighting is dramatic, highlighting the contours of his face.

Rajko
Grlić
— interview

'Vlada je pala zato
što je **netko opet**
džepario Hrvatsku'

inteligencija su u to doba velikim dijelom podržavale režim i pristajale na propisani sustav vrijednosti. Bilo je vrlo malo ljudi, moglo bi ih se izbrojiti na prste, koji su imali kritičan odnos prema takvoj politici. Mi smo počeli raditi Motovun s vrlo malom podrškom inteligencije, a mnogima, posebno iz svijeta filma, trebalo je puno godina da otkriju kako se na Motovunu ipak ne jedu mala djeca. Velika je to razlika u odnosu na danas, kada je pet tisuća ljudi potpisalo peticiju protiv čovjeka koji je zalutao u ono što se zove kultura. To pokazuje da postoji jedna ogromna masa, među ljudima koji se bave umjetnošću i kulturom, onih koji su došli k sebi. Očito ih je taj generalni zanos, to opijanje nacijom i ljubavlju prema naciji kao jedinom mjerilu ljudskosti, malo napustilo.

NACIONAL: Dakle, može se reći da je pad ove vlade koja je u odlasku, unatoč općem beznađu, ipak jedna velika pobjeda kulturnjaka, medija i javnosti?

Mislim da može. Međutim, nemojmo zaboraviti da je ova vlada prije svega pala jer je opet netko džepario Hrvatsku. Što kaže Menkel, čim netko stalno govori o ljubavi prema svojoj domovini, stavi ruke u džepove, jer taj će te pokrasti. To se i ovoga puta pokazalo točnim. Ali vlada ne bi tako lako pala da se masa ljudi u Hrvatskoj i izvan nje nije digla, upotrijebila vlastitu glavu, napravila pritisak i rekla: ne možete nas deset puta na isti način nasanjati! Ta kritična masa napravila je ozračje u kojem vlada više nije mogla opstati. Ako se uopće može govoriti o vladi, jer to je zapravo bio jedan smiješan zbir ljudi koje je crkva vodila poput slijepaca. Nije se mogao održati jedan sistem koji je nadzirao Karamarko, a koji je uključivao apsolutno čišćenje kulture od nepoželjnih elemenata, što je izazvalo veliki otpor. U doba kada smo pokretali Motovun, postojali su Feral, Nacional, Radio 101 i još par osamljenih strjelaca koji su dizali glas. Danas ih je, unatoč svemu, mnogo više. Danas zato razni hasanbegovići ne traju dugo. Ta pogreška prirode i društva nezamisliva je u nekom dužem trajanju. Dakle, ovaj pokušaj nadziranja i svođenja kulture na primitivnu ideologiju, zapravo su puno strašniji nego devedesetih, ali tada režim nije morao sve to poduzimati i govoriti jer je imao masu kulturnjaka uz sebe. Danas nema nikoga.

NACIONAL: Uskoro se otvara 19. izdanje Motovuna; jeste li u doba kada ste maštali o jednom takvom festivalu mogli pretpostaviti da će zaživjeti, postati tako popularan i da toliko dugo se održati? Samo za podsjetnik - koja je bila prva postava, prvi tim koji je pokrenuo festival?

Maštali smo još od 1995., kada smo s Ohio Universityjem i Centrom za kulturu u Zagrebu pokrenuli Imaginarnu akademiju u Grožnjanu. Studenti te Akademije, koja je postojala sedam godina, tadašnji klinci, danas su više manje uspješni ljudi koji se bave filmom i u Hrvatskoj, i Bosni, i Srbiji, i Sloveniji. A i šire, jer valja imati na umu da su studenti Imaginarne dolazili iz 34 zemlje svijeta. Grožnjan je povijesno obrtnički grad u kojem nije bilo tako velikog trga na kojem se moglo vrtjeti filmove. A sve više su nam dolazili razni oskarovci donoseći svoje uratke koje nismo imali gdje prikazati. Boris

T. Matić, koji je nekoliko godina bio moj student u Imaginarnoj akademiji jednoga je dana, dok smo sjedili na terasi, rekao: pa mogli bismo otići u Motovun i tamo vrtjeti filmove. I tako smo se nas dvojica uputili u Motovun, tada potpuno zapušten i napušten grad s fantastičnim trgom. Grad je praktički bio u bankrotu, postojali su jedan restorančić i jedan dućan koji je radio dva puta tjedno. U našoj odluci da tamo osnujemo festival veliku ulogu su imali IDS-ov Stevo Žufić, Ivan Jakovčić i Veljko Ostojić, koji su nam zaista pomogli. Legenda kaže da sam ja, žicajući novac za Imaginarnu akademiju, njih prvi put sreo na trgu u Motovunu. Prošli smo pokraj kina koje se danas zove kino Bauer, a koje je bilo zatvoreno 24 godine. Tada sam im rekao: ako obnovite kino, ja ću vam tu napraviti festival. Oni su se dva mjeseca kasnije javili telefonom i rekli - mi smo našli novac za obnovu kina, gdje ti je festival? I tada je pao dogovor da krećemo u festival. Boris T. Matić je našao neku podrumsku prostoriju, doveo Olinku Višticu, a ja sam jednog od grožnjanskih studenata, tada slavnog novinara Igora Mirkovića, zaustavio na ulici i pitao ima li kompjutor da počne organizirati press centar u Motovunu. On je rekao da ima i tako je to krenulo... Prvi festival napravili smo praktički bez para, gotovo kao i sve ostale. Sjećam se tog prvog dana, kada je padala kišica i sve do predvečer skoro nikoga nije bilo. Onda su se ljudi počeli okupljati, a bivši direktor

hotela Motovun, gospodin Soldatić, sjedio je na trgu i pozvao me štapom da mu priđem. Pitao me: "Mali, je l' ti znaš tko je posljednji tako napunio ovaj trg? Benito Mussolini!"

NACIONAL: Nije li trenutak da se opet pokaže dokumentarni film koji ste radili s Igorom Mirkovićem "Novo novo vrijeme"? Iz pedagoških razloga? Ili da se napravi još jedan nastavak, s obzirom na to da sam čula da imate sate i sate neiskorištenog materijala? Ipak se radi o važnom povijesnom trenutku.

Da sam član bilo koje političke stranke, osobito lijeve opcije, taj bih film vrtio pred izbore iz edukativnih razloga. No ne znam koliko djeca danas prepoznaju junake tog filma. Političari su strašno važni u ovim krajevima, ali se jednako brzo i zaboravljaju. Oni su potrošna roba, malo njih ostavlja neki ozbiljni trag. Mnogi od tih ljudi više nisu na političkoj sceni. Točno je da postoji jako puno neiskorištenih snimki. Mi smo u montaži došli do nekih šest sati složenog materijala. Predložili smo HRT-u, u vrijeme kada je Mirko Galić bio ravnatelj, da od toga napravimo šest zasebnih epizoda, sa šest sugovornika koji su obilježili to vrijeme. Uspjeli smo nagovoriti tih šest igrača - među kojima i Budišu, Račana i Mesića - da svaki od njih bude gost jedne emisije u kojoj bi se prikazivao jednosatni materijal, sa svjedocima vremena. To bi bio pravi uvid u tadašnji način funkcioniranja politike u Hrvatskoj. Galić se oduševio, ali naravno da se dalje nije ništa dogodilo. Televizija

'OVAJ POKUŠAJ NADZIRANJA i svođenja kulture na primitivnu ideologiju, puno su strašniji nego 90-ih, ali tada režim nije morao sve to govoriti jer je imao kulturnjake uz sebe. Danas nema'

je bila i ostala bačva u koju je zaludno polagati ideje. Žao mi je što se to nije moglo ostvariti. No uspjeti smo napraviti sto minuta filma koji je, uz veliku skepsu svijui, bio prvi hrvatski dokumentarac koji je išao u distribuciju po kinima i imao rekordnu gledanost. Kažu da će ići ove godine opet u Motovunu. U pravo vrijeme!

NACIONAL: Mirjana Karanović ove godine dolazi s filmom "Dobra žena" koji je režirala i u kojem glumi. Jeste li pogledali film i očekujete li da će imati uspjeha u hrvatskim kinima?

Nisam gledao film, vidjet ću ga tek u Motovunu, ali sam čitao o njemu. Hrabar iskorak Mirjane Karanović, s jednom teškom temom. Koliko će imati uspjeha u hrvatskim kinima, ovisi o tome kakvu

šansu i promociju će dobiti. Iskreno se nadam da će uspjeti Blitzov plan da se Kaptol Centar pretvori u neku vrstu art multipleksa gdje bi upravo takvi filmovi mogli imati svoju ozbiljnu publiku.

NACIONAL: Što je najbolje od svega što je Motovun donio, promocija malih kinematografija, europski film, regionalna suradnja, druženje, tulum?

Pa sve to, uključujući i činjenicu da smo stvorili i određenu školu gledatelja, koju smo naučili razlikovati film od filma. Omogućili smo i da filmovi koji nisu izašli iz hollywoodskih studija uđu u njihove živote. Osim toga, u međuvremenu je osnovano sigurno šezdesetak "Motovuna" po manjim sredinama i gradovima u cijeloj Hrvatskoj, a koje su mahom osnivala djeca koja su odrasla uz Motovun Film Festival. Ta ljubav prema drugačijem filmu proširila se kao neka dobra epidemija. No iako je Motovun odgojio mnoge mlade filmašice i filmaše, on nije uspio promijeniti duh hrvatskog filma. Nadao sam se da će se ta naša kinematografija "motovunizirati", da ćemo uspjeti unijeti neko veselje i lakoću igre u hrvatski film. No on je i dalje ostajao jednako ozbiljan u svojoj strukturi, tako da Motovun zapravo nije nikada bio dio te kinematografije. Bio je kao šašavo, vanbračno dijete kojem se aplaudiralo i kamo su se sve više dolazili pokazivati mnogi u publici, no istovremeno nisu htjeli da on na bilo koji način "inficira" to ozbiljno tkivo prave kinematografije.

NACIONAL: Kad smo već kod hrvatske kinematografije, u posljednjih nekoliko godina, prema broju filmova i međunarodnih priznanja, ona je doživjela pravu renesansu. Čemu to možemo zahvaliti - ima li HAVC zasluga za tu činjenicu?

Ima, bez sumnje i Hribar i HAVC. Zapravo ne znam ijedan segment hrvatske kulture kojemu se nešto slično dogodilo. Hrvatski film opet postoji po svijetu, gotovo da i nema festivala bez hrvatskih naslova. Mi smo ušli u kina, ja povremeno dobivam informacije o svojim filmovima i znam da se vrte po kinima bukvalno svih pet kontinenata. Hrvatski film je uz to postao dio ponude art kina i malih distributera, što je silno važno. Ne ulazeći u način odabira filmova, mogu tvrditi da je HAVC jedna od rijetko dobro organiziranih institucija te da sustavno financira i promiče hrvatski film, a ništa slično i na tako duge staze ne postoji u ostalim zemljama regije. Neizmjerana je sreća što je Hasanbegović pao prije no što je i to uspio uništiti.

NACIONAL: Proveli ste devedesete predajući na američkim sveučilištima, gdje ste i danas aktivni. Je li vam žao što ste tada otišli i koliko se i sama Amerika promijenila u ovih dvadeset i nešto godina?

Ne, nije mi žao. Dapače, zahvalan sam Franji Tuđmanu na svom odlasku. Nakon što sam dobio Fulbrighta, predavao sam i prikazivao filmove na najboljim američkim sveučilištima - od Harvarda do Stanforda. Amerika nije samo hamburger, Hollywood i Coca Cola, kakvu percepciju mi imamo ovdje u Hrvatskoj. Amerika uvozi i konzumira najbolje od svega što postoji na svijetu. Koliko se Amerika promijenila u posljednjih dvadeset godina? To se možda najbolje vidi u mom dućanu u državi Ohio, u kojem se ponuda vina nekada sastojala od 10, 15

vrsta. Sada se broji u tisućama. Amerika je počela kuhati, uživati u hrani, vinima, putovanjima. Puritanci su namirisali čari života. Najveći intelektualni potencijal predstavlja američka srednja klasa, kojoj pripadaju i sveučilišni profesori, a njihova intelektualna snaga i glad su ogromni. Predsjednik Obama, čiji se mandat bliži kraju, učinio je mnogo više za Ameriku na unutarnjem, nego na vanjskom planu. Osim što je u potpunosti regenerirao ekonomiju i smanjio postotak nezaposlenosti na ispod pet posto, vratio je vjeru u moguće bolje sutra. A to je osnovni preduvjet svakog izlaska iz nevolje. U Hrvatskoj se još uvijek nije pojavio netko tko bi to učinio. On je sjajan govornik, širokih pogleda, umjeren i smiren. No, naravno, za mnoge koji to čak i ne žele priznati, njegova najveća mana jest što je crnac. Ovo što se danas događa na ulicama Amerike, taj gotovo rasni rat, dio je te priče. Dio te priče je i Donald Trump, koji je izletio na političku scenu pokupivši potporu nesretnih i nezadovoljnih, onih koji se boje imigracije i različitosti. Ali svakim svojim nastupom tone sve dublje i izgledi da postane predsjednik svakim su danom sve manji. Iskreno, vjerujem da nema šanse dobiti izbore.

NACIONAL: Pripadate zlatnoj generaciji "praških studenata". Može li se najnovija produkcija uspoređivati s onom iz vaših najboljih dana?

Da, pripadam generaciji koja je imala sreću studirati u Pragu, na tada vjerojatno najčuvenijoj filmskoj

**'MINISTAR
HASANBEGOVIĆ tužio
je Antu Tomića za
30.000 kuna. Bojim se
da do novca neće doći
jer po onome što piše
i govori, vrlo teško
će dokazati da nije
'retard i ustaški klaun'**

akademiji svijeta. I to, što nije nimalo manje važno, u vrlo burnim vremenima kraja šezdesetih i početka sedamdesetih. I ta škola i to vrijeme vjerojatno su imali presudnu ulogu u formiranju svakoga od nas ponaosob. Bili smo i ostali dobri prijatelji, mogli smo jedan drugome vrlo otvoreno reći što mislimo o scenariju ili filmu svakoga od nas. A to na filmu nije baš tako česta pojava. Istovremeno, filmovi su nam bili vrlo različiti i bilo ih je gotovo nemoguće svesti pod isti nazivnik. Tako je za sve nas pojam "praška škola" uvijek imao artifičijelni prizvuk, kao kovanica koju su izmislili kritičari kako bi nas lakše ugurali u njima potrebne ladice. Uostalom, Goran Marković je napisao knjigu koja se zove "Praška škola ne postoji". Današnji klinici rade sve bolje i bolje filmove. Živi su, komuniciraju s vremenom, ulaze na festivale. Još

kada bi uspjeli vratiti publiku, gdje bi im bio kraj. No oni su, a takva su i vremena, svatko za sebe, svatko sam protiv svih.

NACIONAL: Ante Tomić je vaš omiljeni suradnik. Upravo ga je tužio ministar Hasanbegović zbog teksta u srpskom Ninu koji ministar smatra uvredljivim. Kako komentirate tu tužbu?

To je stara HDZ-ova boljka; imaju osjetljive duše i to žele naplatiti. No ako je svojevremeno Nevenka Tuđman zbog "duševnih boli" od Ferala tražila 4.000.000 kuna pa bi se moglo zaključiti da Hasanbegović ima neku jeftinu dušu kada od Ante traži samo 30.000 kuna. No bojim se da i do tog novca neće doći jer po onome što piše i govori, vrlo teško će dokazati da nije "retard i ustaški klaun". Branili su ga uvijek istom frazom, da su mu proustaške izjave izvučene iz konteksta. Zato mislim da je dobro što se i on i njegove rečenice vraćaju u svoj kontekst, taj mržnjom natopljen svijet redizajnirane prošlosti. No bojim se da je sada, na putu u svoj kontekst, vrlo opasan. Čini se da manijakalnom brzinom mijenja ljude u raznim odborima, komisijama, žirijima, na primjer pulskom, pokušavajući sjemenom mržnje zagaditi što veći prostor.

NACIONAL: Upravo završavate film "Ustav Republike Hrvatske" koji će imati regionalnu premijeru u trima gradovima. O čemu se radi, tko ga je financirao?

Radi se o scenariju na kojem smo zajedno radili dvije godine Ante Tomić i ja. Film je nastao u koprodukciji Interfilma, Hrvatske radiotelevizije, čeških, makedonskih i slovenskih producenata te uz pomoć europskih fondova: Eurimagesa i Medie. Glavne uloge igraju Nebojša Glogovac, Ksenija Marinković i Dejan Aćimović. To je film o današnjoj Hrvatskoj, prepunoj mržnje i predrasuda o ljudima koji su na bilo koji način različiti. Riječ je o suvremenoj zagrebačkoj priči o troje ljudi koje je sudbina na čudan način spojila i koji postaju međusobno ovisni. Film će imati svoju svjetsku premijeru na jednom međunarodnom festivalu, kako se i priliči, a onda će uslijediti premijere u Zagrebu, Ljubljani i Beogradu. Hrvatska premijera planirana je za 4. listopada, a Blitz film i video kao distributer već radi na promociji filma. Baš me zanima kako će biti primljen ovdje kod nas.

NACIONAL: Nekada su predstavnici vlasti hrlili u Motovun, očekujete li ih ove godine?

Motovunski festival nikada nije posebno zvao predstavnike vlasti ili političare, ni jedan ministar nije ga otvorio. Bilo je vremena kada je političarima bilo važno pojaviti se na fotosafariju, zato što su neki očito procijenili da im to popravlja imidž. No moram priznati da ima političara koji godinama dolaze, bili na vlasti ili u opoziciji, zato što vole film i neformalnu atmosferu i druženje na Motovunu. Među njima su svakako Šime Lučin i Vesna Pusić. Ne očekujem da će se ove godine pojaviti predstavnici vlade u odlasku, a hoće li doći članovi opozicijskih stranaka, ovisi o njihovoj procjeni koliko bi im to moglo koristiti na skorim izborima. No Motovun je prije svega nastao i ostao jedno veliko veselje, kako za publiku, tako i za one koji ga stvaraju. Mali utopijski otok sreće u širokom moru nesreće.